

TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ

Ekonomi politikalarında nihai olarak toplumu oluşturan tüm bireylerin ve sınıfların ekonomik refah düzeyinin yükseltilmesi amaçlanır. Fakat pandemi sonrası ekonomileri canlandırmak için uygulanan programlar gelir eşitsizliğinin daha da artmasına neden olmuştur.

Muhammet Aydoğan

2022 Dünya Eşitsizlik Raporu göstermektedir ki, pandemi sonrasında dünya nüfusunun en zengin %1'lik kesim servetini ikiye katlarken 160 milyon insanın yoksulluğa itildiği tahmin edilmektedir. 25 yıl sonra ilk defa aşırı zenginlik ve aşırı yoksulluk aynı anda artmıştır.

Gelir dağılımı eşitsizliği son yıllarda dünya genelinde giderek artan bir sorun haline geldiğini görüyoruz. Toplumda zengin ile yoksul arasındaki uçurum giderek derinleşmekte ve buna bağlı olarak da birçok sosyal sorun ortaya çıkmaktadır.

Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke, yüksek büyüme oranları ve artan kişi başına düşen gelirlerle övünürken, insanların neden hala gelir adaletsizliğinden bahsettiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Bir ekonomideki büyüme hızı ve kişi başına düşen gelirdeki artışlar, genel olarak refah seviyesindeki değişimleri gösterir ancak, bu değişimlerin toplumun farklı sınıfları ve bireyleri arasında nasıl dağıldığı, gelir dağılımı ve yoksulluk verileriyle açıkça belirlenir. Dolayısıyla, bir ekonominin refahının tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, bu dağılımın detaylı bir şekilde incelenmesi gereklidir.

GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUK

"Dünya gelir eşitsizliği raporuna göre, 2021 yılında ortalama bir yetişkin birey yılda 23.380 USD kazanıyor ve mal varlığı olarak 102.600 USD'ye sahip. Ancak, bu ortalamalar hem ülkeler arasındaki hem de ülkeler içerisindeki geniş

TESAM Genel Koordinatörü.

eşitsizlikleri maskeleyebiliyor. Küresel nüfusun en zengin %10'u şu anda küresel gelirin %52'sini alırken, nüfusun en yoksul yarısı bunun ancak %8,5'ini kazanıyor.

Küresel servet eşitsizlikleri ise gelir eşitsizliklerinden daha da çarpıcıdır. Küresel nüfusun en yoksul yarısı neredeyse hiçbir servete sahip değil ve toplam zenginliğin ancak %2'sini elinde bulunduruyor. Buna karşılık, dünya nüfusunun en zengin %10'u küresel servetin %76'sına sahiptir.

İktisadi refahın bir ölçütü olarak kullanılan kişi başına düşen milli gelir, gelir düzeyindeki değişimleri incelemek için yetersiz kaldığını görüyoruz. Bir örnekle açıklamak gerekirse, fakirlerden oluşan bir topluluğun içine bir milyarder koysak, o girmeden önceki kişi başına gelir düzeyi ile o girdikten sonraki gelir düzeyi arasında uçurum oluşacaktır. Bu nedenle, gelir eşitsizliğinin ölçülmesi için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Gini katsayısı ve yüzde paylar analizi, bunlardan birkaçıdır.

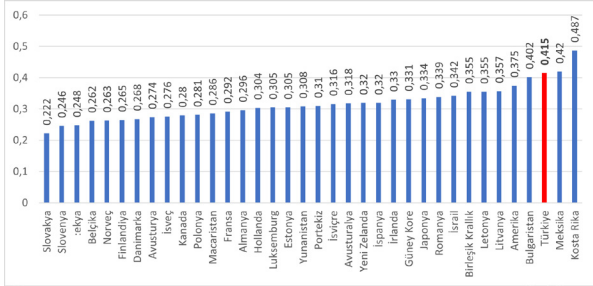
Gini katsayısı, 0 ile 1 arasında bir değer alır ve değer ne kadar yüksekse, gelir eşitsizliği o kadar fazladır. Bu sayı, ülkenin zenginliğini veya fakirliğini ifade etmez; eldeki zenginliğin eşit paylaşılıp paylaşılmadığını ortaya koyar.

Yüzde paylar analizi (P80/20), milli gelir diliminde son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın, ilk yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı paya oranını hesaplayarak, geliri daha yüksek olan son yüzde 20'lik grubun, geliri daha

düşük olan ilk yüzde 20'lik gruba göre toplam gelirden kaç pay aldığını gösterir.

Tablo 1. OECD Ülkeleri Gelir Adaletsizliği (Gini Katsayısı), 2021

Kaynak: OECD (0: En düşük adaletsizlik, 1: En yüksek adaletsizlik)

Bu tablodaki Gini katsayısı bize ülkedeki gelir dağılımının eşitliğini veriyor. Tabloya baktığımızda gelir dağılımı eşitliğinin en yüksek olduğu ülkeler Kuzey Avrupa ülkeleri olduğunu görüyoruz. Türkiye ise 2021 yılı itibarıyla OECD ülkeleri arasında en çok gelir adaletsizliğinin görüldüğü 3. Ülke konumunda.

Tablo 2. Türkiye Gelir Adaletsizliği Verileri, 2012-2021

YIL	GİNİ KATSAYISI	P80/P20	P90/P10
2012	0,402	8	14,2
2013	0,400	7,7	13,6
2014	0,391	7,4	12,6
2015	0,397	7,6	13,3
2016	0,404	7,7	13,6
2017	0,405	7,5	13,4
2018	0,408	7,8	13,7
2019	0,395	7,4	13
2020	0,410	8	14,6
2021	0,401	7,6	13,7

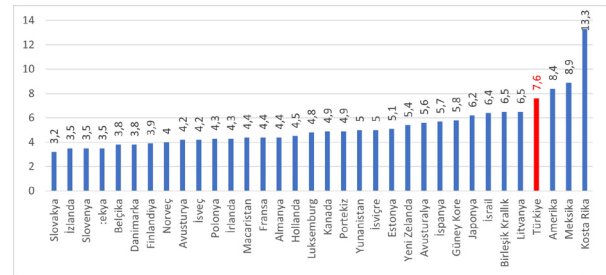
Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin 2012-2021 yılları arasında farklı ölçümlerle gelir adaletsizliği verilerine baktığımızda, Türkiye'de Gini katsayısı son on yıldır 0,40 dolayında seyrediyor. 2014 yılı, gelir dağılımının en iyi olduğu yıldır. Gelir dağılımının

en kötü olduğu yıl ise 2020 yılıdır.

Tablo 2'deki (P80/P20 Oranı ya da P90/P10 oranı) verilerine baktığımızda en yüksek gelir elde eden grupla en düşük gelir elde eden grup arasındaki farkın son yıllarda hiç kapanmadığını görüyoruz. 2012'de bu fark 8 kat iken 2014'de 7,4'e gerilemiş 2021'de yeniden 7,6 kata çıkmıştır.

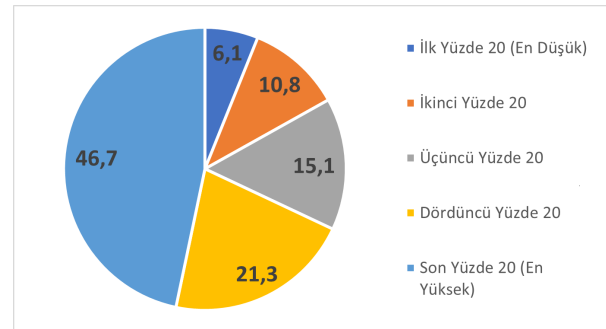
Tablo 3. Gelir adaletsizliği (P80/P20 oranı), 2021

Kaynak: OECD

Tablo 3'deki (P80/P20 Oranı) verilerine baktığımızda en yüksek gelir elde eden grupla en düşük gelir elde eden grup arasındaki farkı OECD ülkeleri içerisinde Türkiye gelir adaletsizliğinde en yüksek 4. ülkedir. Bu tabloda da Kuzey Avrupa ülkelerinin en üst sıralarda yer aldıklarını görüyoruz.

Tablo 4. Türkiye'de 20'lik Gruplar İtibarıyla Hanehalkının Gelirden Aldığı Pay (%), 2021

Kaynak: TÜİK

Türkiye nüfusunun 20'lik dilimlere bölünerek oluşturulan pasta grafiğine baktığımızda, Türkiye'de en zengin yüzde 20'lik kesim milli gelirin yüzde 46,7'sini alırken, en yoksul yüzde 20'lik kesim ise milli gelirin sadece yüzde 6,1'ini alıyor.

Yıllık gelir açısından Türkiye'deki gelir dağılımına baktığımızda ise en üstteki %10'luk kesim, en

aşağıda yer alan %50'lik kesimden 23 kat fazla kazanmaktadır. Bu iki gelir grubu arasındaki makasın ise 2002-2007 yıllarında düşmesinin ardından, 2018-2021 yılları arasında yine 20 katın üzerine çıkmıştır. 2021 yılında en tepedeki %10, toplam gelirin %54.5'ini alırken, en alttaki %50'lik kesim ise toplam gelirin %12'sini alıyor. 2021 yılındaki oranların 1995-2003 senelerindekine benzer olduğu görüyoruz. 1995'ten beri en alttaki %50'lik kesimin gelirdeki payının en yüksek olduğu oran ise %14 civarı olmuştur.

Türkiye'deki veriler, 2000 yılından bugüne kadar gelir adaletsizliğinin azaltılmadığını göstermektedir. Ücretin toplam gelirden aldığı pay sürekli azalmakta ve servet dağılımındaki eşitsizlik giderek artmaktadır. Gelirin yeniden dağıtımı için uygulanan emek piyasası politikaları, vergi ve transferler yetersiz kalmakta ve toplumda yarattığı gerilimi azaltmakta yetersiz kalmaktadır.

Gelir adaletsizliğinin azaltılması için uygulanması gereken politikaların başında kayıtdışı istihdamın azaltılması gelmektedir. Kayıtdışı ekonomi İsviçre ve ABD gibi gelişmiş ülkelerde %8 iken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde %25 civarındadır. Bu demek oluyor ki, devletin gözetimi dışında üretilen ve tüketilen mal ve hizmetlerin oranı Türkiye'nin GSYİH'sinin dörtte biridir. Bu da ücretlilerin daha az maaş almalarına, daha uzun saatler çalışmalarına ve devletin daha az vergi toplayarak ekonomik eşitlik

için daha az harcama yapmasına neden olmaktadır.

Uygulanması gereken bir diğer politika, vergi sisteminde değişikliğe gidilerek servet vergisi uygulamasının başlatılmasıdır. Daha çok kazananlardan daha fazla vergi, daha az kazananlardan daha az vergi alınmalıdır. Çünkü Türkiye'de vergilerin %62'si dolaylı vergilerden yani doğrudan tüketiciden alınmaktadır. Bu, üst gruptakilerin daha az vergi ödemesine, alt grupların daha fazla vergi ödemesine neden olmaktadır. Ancak gelir adaletsizliğinin azaltılması için daha çok kazananlardan daha fazla vergi, daha az kazananlardan daha az vergi alınması gerekmektedir.

Bir diğer yapılması gereken de mesleki eğitime önem verilerek, istihdamda verimlilik ve kalitenin artırılmasıdır. Eğitim arttıkça gelir adaletsizliği azalacak ve gelir dağılımı daha adil hale getirilecektir.

Ayrıca, gelir adaletsizliğinin azaltılması için sosyal yardım programları da önemlidir. Sosyal yardım programları, düşük gelirli ailelerin yaşam standartlarını artırırken aynı zamanda toplumsal eşitliği de sağlar. Bu programlar, özellikle çocukların sağlıklı beslenmesi, eğitimi ve sağlık hizmetlerine erişimi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olabilir. Bu sayede, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimdeki farklılıkların azaltılmasıyla birlikte, sosyal yardımların yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynadığı görülmektedir.